

Mesjanistyczny program zbawienia świata. Specyfika koncepcji soteriologicznej wiślańskiego środowiska ezoterycznego (1918-1939)

Rozprawa jest poświęcona rekonstrukcji i historyczno-ideowej analizie mesjanistycznego programu zbawienia świata w wiślańskim środowisku ezoterycznym, z uwzględnieniem jego specyfiki. Praca podzielona jest na cztery części. Pierwsza część ma charakter teoretyczny i metodologiczny, prezentuje historię akademickich badań nad zachodnim ezoteryzmem, zarówno w Polsce, jak i na świecie oraz stan badań nad wiślańskim środowiskiem ezoterycznym. Zawiera także charakterystykę źródeł i metodologię pracy: perspektywę *cultic milieu* Campbella, zachodni ezoteryzm postrzegany jako perspektywa badawcza, specyficznie rozumianą historię idei oraz metodę komparatystyczną. Omawia także koncepcję badań oraz cel pracy.

Drugą część. „Ezoteryzm na świecie i ziemiach polskich u schyłku XIX i na początku XX wieku” otwierają ustalenia terminologiczne związane z istotnymi dla moich rozważań zjawiskami - spirytualizm, spirytyzm i mediumizm, teozofia chrześcijańska i teozofia nowożytna, a także Różokrzyż. Następnie, chcąc osadzić przedmiot badań w szerszej perspektywie, została przywołana historia i kluczowe wątki soteriologiczne spirytualizmu (ze szczególnym uwzględnieniem spirytyzmu), teozofii nowożytnej oraz dwóch organizacji różokrzyżowych: The Rosicrucian Fellowship i AMORC.

W trzeciej części „Wisła na Śląsku Cieszyńskim – konteksty geograficzne, religijne, społeczne i polityczne” zrekonstruowana została historia i specyfika wiślańskiego środowiska ezoterycznego, które zostało również osadzone w szerszym kontekście geograficzno-społeczno-kulturowym. Zrekonstruowane zostały biografie najważniejszych ezoteryków, wskazane najważniejsze źródła inspiracji (zawierające m.in. nie badane wcześniej związki środowiska z ruchami różokrzyżowymi). Ta część zakończona została rekonstrukcją historyczno-ideową wiślańskich czasopism i wydawnictw oraz wprowadzeniem podziału wiślańskiego środowiska ezoterycznego na frakcje.

W ostatniej, czwartej części. „Elementarne idee soteriologiczne wiślańskich ezoteryków: od zbawienia jednostki do zbawczej misji narodu” omówiona została specyfika koncepcji soteriologicznych wiślańskiego środowiska ezoterycznego oraz mesjanistyczne programy zbawienia Polski i świata. Część dotycząca zbawienia indywidualnego objęła zagadnienie wolnej woli, rozumienie prawa karmana, ideę progresywnej reinkarnacji oraz teorię ewolucji. W części dotyczącej zbawienia kolektywnego zaprezentowana została rola nauczycieli ludzkości oraz ich udział w procesie zbawienia, kluczowa dla wiślańskiego

środowiska ezoterycznego idea Jezusa Chrystusa, oraz interpretacja jego postaci i nauk. Omówiona została także rola XIX-wiecznych mesjanistów polskich jako inspiratorów narodowej wizji zbawienia opracowana w wiślańskim kręgu, omówiono także mesjanistyczne programy odrodzenia autorstwa Józefa Chobota i Marii C. Przewóskiej. Te rozważania zakończone zostały opisem wizji Królestwa Bożego na Ziemi, którego nadejście być ukoronowaniem procesu soteriologicznego. W pracy pokazano także próby wdrożenia głoszonych misji w praktykę – pokazano Bractwo Odrodzenia Narodowego jako próbę realizacji programów odrodzenia Polski i świata.

Słowa kluczowe: soteriologia, zbawienie, odrodzenie, mesjanizm, ezoteryzm, spirytualizm, spirytyzm, mediumizm, teozofia, Różokrzyż, Chrystus, wyzwoliciele, Wisła, Śląsk Cieszyński.